

การศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนาโดยศึกษาพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ
จังหวัดลำปาง

A study of Praying for Rian in Lanna by Study of the Kaen chan Buddha Image Parade
Ceremony, Wat Pa Tan Luang, Maeta dictric, Lampang Province

พระอธิการปันแก้ว อินทปญโญ (วัดโล)

Phraatikarn Pankaew Indhapañño (Watlo)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Pankaew.wathalo@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนา โดยศึกษาพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติการขอฝนในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนา กรณีศึกษาพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และ 3) เพื่อวิเคราะห์พิธีกรรมเกี่ยวกับการขอฝนในพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษา พบว่า พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ฝนตกนั้นเกิดตามเหตุปัจจัยธรรมชาติ จากการกระทำของมนุษย์ และเกิดจากการดลบันดาลของเทพเทวดาผู้มีฤทธิ์ การขอฝนในสังคมไทยมีอยู่ทุกภาค มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ในภาคเหนือ มีพิธีขอฝนหลายรูปแบบ ได้แก่ พิธีแห่พระเจ้าฝนแสนห่า พิธีจับอกไฟ (จุดบั้งไฟ) บูชาพญาแถน พิธีแห่ช้างเผือก พิธีแห่ปลาซ่อนขอฝน เป็นต้น

ที่วัดป่าตันหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ที่เชื่อกันว่า เมื่ออัญเชิญ แห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ สามารถบันดาลให้ฝนตกลงมาได้ วัดป่าตันจะมีการอาราธนาอัญเชิญพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ปีละ 2 ครั้ง คือช่วงปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์ และในประเพณียี่เป็ง หากว่าปีไหนที่เกิดฝนแล้ง จะมีการอัญเชิญแห่ พระเจ้าไม้แก่นจันทน์เป็นกรณีพิเศษ ชุมชนจะร่วมมือช่วยกันจัดงาน เกิดความสามัคคี การสืบทอดประเพณีอันล้ำค่า และเป็นการสร้างรายได้กระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน

คำสำคัญ: พิธีกรรม, การขอฝนในล้านนา และพระเจ้าไม้แก่นจันทน์

Abstract

A study of Praying for Rain in Lanna by Study of the Kaen chan Buddha Image Parade Ceremony, Wat Pa Tan Luang, Mae Ta District, Lampang Province were as follows: 1) to study the history of praying for rain in Buddhism, 2) to study the ritual of praying for rain in Lanna by studying the procession of Kaen chan Buddha Image at Wat Pa Tan Luang, Mae Ta District, Lampang Province, and 3) to analyze the ritual about praying for rain in Buddhism. This study is a qualitative research methodology, commentary, study from documents and in-depth interviews.

The study found that Buddhism is mentioned that the factors cause the rain it is caused by natural factors, it is caused by human actions and which is believed that it arises from the inspiration of the powerful deities. Praying for rain in Thai society there are sectors, very similar as well as having similar foundations of belief, the northern region has many forms of rain praying rituals, including the procession of Phra chao fon sa ha, Chi Bang Fai (Light Fireball), Worship to Phrayathan, the procession of White Elephant, the procession of Plachon Praying for Rain etc.

Wat Pa Tan Luang, Mae Ta District, Lampang Province there is Kaen chan Buddha Image that was believed when invited Kaen chan Buddha Image that can inspire the rain. Wat Pa Tan Luang will invite Kaen chan Buddha Image twice a year that is New Year or Songkran Day and Yi Peng Festival. If there is a drought they will invite Kaen chan Buddha Image in special circumstances, the community cooperated helped to organize the ritual causing harmony, inherited the precious traditions and to generate income with encouraging the economy in the community.

Keywords: Ritual, Rain Praying in Lanna and the Kaen chan Buddha Image Parade Ceremony

บทนำ

ปัญหาภัยแล้งเป็นภัยธรรมชาติที่นำความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งทางด้านการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และด้านผลิตผลทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติ ประกอบกับประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรที่สำคัญ ในตลาด โลก ภัยแล้งจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อการลดลงของผลิตผลทางการเกษตรของไทย และมีผลกระทบทางอ้อม ได้แก่ การอพยพทั้งที่ดินทำกิน ละทิ้งที่อยู่อาศัยไปหางานทำในเมือง ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมตามมา ปัญหาภัยแล้งจึงจัดเป็นปัญหาสำคัญของชาติ (สิตาวี ธีรวิรุฬ. 2558: 1) ส่งผลให้คนไทยซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อในเรื่องสิ่ง

เหนือธรรมชาติเกิดความคิดถึงจินตนาการถึงเหตุอันทำให้ไม่เป็นไปตามที่หวัง โดยเฉพาะในเรื่องของพืชผลการเกษตรที่ได้ผลผลิตไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพราะสืบเนื่องจากฝนแล้งหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงนำไปสู่พิธีกรรมในการบูชาเพื่ออ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ฝนตก เพื่อให้ชาวนาหรือเกษตรกรได้ลงมือไถหว่านหรือทำไร่ไถนาตามวิถีชีวิตของชาวไร่ชาวนา (ธัญญาภรณ์ พลายงามและคณะ. 2560: 99-114)

ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ฝนตกในบางครั้งบางคราว ว่าเป็นอำนาจของเหล่าเทวดาที่มีชื่อว่า เทพวัสสาลาหก ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกพระภิกษุได้ทูลถามพระพุทธองค์ถึงเทพวัสสาลาหกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุให้มีฝนในกาลบางคราว” (ส.ข. (ไทย) 17/606/373) พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสตอบว่า “เทพพวกวัสสาลาหกมีอยู่ เมื่อใด เทพเหล่านั้นมี

ความคิดอย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตนเอง เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น ฝนจึงมีภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีฝนในกาลบางคราว” (ส.ข. (ไทย) 17/606/374.)

จะเห็นได้ว่า แม้พระพุทธศาสนาจะมีแนวคิดเรื่องอุตุนิยาม กฎธรรมชาติอันเป็นความแน่นอนตามธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับอุณหภูมิจึงความร้อน ฝน ฟ้า และสภาพภูมิอากาศ (सानู มหัทธนาตุล. 2558: 1) แต่ก็ปฏิเสธว่าเทวดาก็เป็นผู้สามารถดลบันดาลให้เกิดฝนตกต้องตามฤดูกาล และตกเป็นบางครั้งบางคราว พระไตรปิฎกเองก็ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ฝนไม่ตกกว่ามีสาเหตุมาจากการที่มนุษย์ไม่ประพฤติอยู่ในธรรม คือ ในกาลเวลาที่พระราชา ข้าราชการ พราหมณ์ คหบดี และประชาชนทั้งหลายไม่ตั้งอยู่ในธรรม เป็นเหตุปัจจัยส่งผลให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อหมุนวนนักษัตรโคจรไปไม่สม่ำเสมอ คีณและวันก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและครั้งเดือนก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ลมก็พัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอ พวกเหล่าเทวดาก็ขัดเคืองใจจึงทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล (อง.จตุกก. (ไทย) 21/70/114-115.)

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ฝนตก โดยเชื่อว่าฝนจะตกหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับภพกรรมทำดีและชั่วของมนุษย์ หากพระราชาผู้ปกครองข้าราชการและประชาชนตั้งอยู่ในธรรมเมื่อใด จะทำให้ธรรมชาติมีความเป็นไปอย่างเป็นปกติสม่ำเสมอ เมื่อเป็นแบบนี้แล้วก็จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ฝนตกสม่ำเสมอ ในขณะที่เดียวกันเมื่อมนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในศีล ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ก็จะทำให้เกิดผลเสียต่างๆ ตาม โดยเฉพาะความประพฤติของกษัตริย์พระเจ้าแผ่นดินจะส่งผลมากกว่าประชาชนธรรมดา เป็นเพราะว่าพระราชาเป็นผู้แลสุขทุกข์ของประชาชน เมื่อพระราชาให้ความดูแลปกครองโดยธรรม ประชาชนก็จะมีความสุข ตั้งอยู่ในคุณงามความดี แต่ถ้าพระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมก็จะทำให้เกิดอธรรมความชั่วร้ายในประเทศ ความเป็นอยู่ของประชาชนก็จะลำบาก ทำให้เกิดสงครามต่อสู้ทำลายกัน ส่งผลให้ธรรมชาติได้รับผลกระทบไปด้วย ด้วยเหตุนี้เองฝนจึงไม่ตกต้องตามฤดูกาล (อง.เอวก. (ไทย) 21/70/114-115) พระพุทธศาสนายังกล่าวอีกว่าสาเหตุที่ทำให้ฝนตกใน พระพุทธศาสนาเกิดจากการเหตุปัจจัยทางธรรมชาติ แต่เมื่อใดที่มีฝนตกผิดแปลกธรรมดาที่ไม่ใช่ฝนในฤดู เชื่อว่าเป็นฝนที่เกิดจากการดลบันดาลของเทพเทวดา

ผู้มีฤทธิ์ เทพผู้มีฤทธิ์สามารถบันดาลฝน นั้น ได้แก่ ท้าวสักกะเทวราช (อง.ปญจก (ไทย) 22/54/527-528) เทพวัสสวลาหก เทพปัชชุน หรือมนุษย์ผู้สำเร็จมานสามารถบันดาลฝนได้เช่นกัน ส่วนการขอฝนนั้น พบในวรรณคดีเรื่องปลาพระโพธิสัตว์หรือพญาปลาช่อนขอฝน (ขุ.เอก.อ. (ไทย) 3/2/207)

การขอฝนในสังคมไทยมีอยู่ทุกภาคและมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากและยังมีพื้นฐานความเชื่อที่คล้ายๆ กัน เช่น ปู่แฉน ที่มีอิทธิพลความเชื่อทั้งในเขตภาคอีสาน ภาคกลางเหนือ และภาคกลาง นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน เช่น พิธีแห่นางแมว บุญบังไฟ รวมไปถึงการเทศน์คาถาปลาช่อนเนื่องด้วยประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมการขอฝนโดยส่วนใหญ่แล้วจะจัดทำขึ้นในปีที่ฝนแล้ง หากฝนตกต้องตามฤดูกาลก็ไม่มีจัดการพิธีแต่อย่างใด พิธีขอฝนที่ปรากฏในสังคมไทยโดยแบ่งตามภูมิภาค ได้แก่

- 1) ภาคเหนือ ได้แก่ พิธีแห่พระเจ้าฝนแสนห่า วัดเหมืองง่า จังหวัดลำพูน พิธีจับอกไฟ (จุดบังไฟ) บูชาพญาแฉน พิธีแห่ช้างเผือก พิธีแห่ปลาช่อนขอฝน
- 2) ภาคกลาง ประเพณีแห่นางแมวขอฝนทำนา เล่นเพลงปรบไก่ บั้งแม่มขอฝน (การปั้นหุ่นร่วมเพศ)
- 3) ภาคอีสาน ได้แก่ พิธีแห่บังไฟขอฝน พิธีเทศน์พญาคันคากขอฝน พิธีแห่นางดังขอฝน
- 4) ภาคใต้ เป็นภาคที่มีฝนตกชุกอยู่ตลอดปี ทำให้ไม่ค่อยมีพิธีกรรมการขอฝนแต่การขอฝนก็ยังปรากฏอยู่ คือ ประเพณีชักพระ

ในประเทศไทย การขอฝนเป็นความเชื่อหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมไทยเรียกว่า พิรุณศาสตร์ เป็นพระราชพิธีสมัยแต่โบราณกาล หรือเรียกอย่างภาษาชาวบ้านว่า พิธีขอฝน เพื่อเป็นการบูชาขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยบันดาลให้ฝนฟ้าตกลงมาเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่พสกนิกร ในการทำอาชีพเกษตรกรรม และใช้ประโยชน์จากน้ำฝนที่ตกลงมา โดยมีพระเจ้าแผ่นดินผู้เปรียบประดุจดั่งสมมติเทพที่ทรงอวตารมาเพื่อปกครองมวลมนุษย์ และยังมีความเชื่ออีกว่าฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาลนั้นขึ้นอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินอีกด้วย พิธีกรรมการขอฝนของไทยในอดีตถือเป็นพระราชพิธีสำคัญ เพราะมีคนบางกลุ่มเชื่อว่า ดิน ฟ้า อากาศ มักเป็นไปตามพระราชจริยาวัตรหรืออาการประพฤติกรรมของพระเจ้าแผ่นดิน จึงมีเรื่องราวแต่โบราณกาลว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบพระองค์เพื่อให้ฝนตก ดังที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาว่า “พระเจ้าแผ่นดิน ลงบรรทมอยู่ในลานพระเจดีย์ด้วยตั้งอธิษฐานว่า ถ้าฝนไม่ตกลงมาข้างลานพระเจดีย์จนพระองค์ลอยขึ้น ก็จะไม่เสด็จลุกขึ้น” (พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2463: 540) การขอฝนจึงเป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่มีความสำคัญต่อพระเจ้าแผ่นดินที่จะทำเพื่อราษฎรด้วย ในหลักฐานตามประวัติศาสตร์ ได้บันทึกลงไว้ในหนังสือนางนพมาศ แต่งโดย ท้าวศรีจุฬาลักษณ์และพระราชกรณียานุสร พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในหัวข้อ “ว่าด้วยพิธีพิรุณศาสตร์” (กรมศิลปากร. 2505: 81)

พิรุณศาสตร์หรือพิธีกรรมการขอฝน ไม่ได้ปรากฏในเฉพาะพระราชพิธีในสำนักพระราชวังเท่านั้น ปัจจุบันการขอฝนเป็นพิธีกรรมความเชื่อของประชาชนในสังคมไทยหลากหลายแห่ง มีตำราเกี่ยวกับการขอฝนหลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อ บางแห่งมีพระภิกษุเป็นผู้ทำพิธีขอฝนสวดเจริญพุทธมนต์และคาถาสวดขอฝน (สมเด็จพระพุทธาจารย์ พุทธสมมหาเถระ. 2500:15) บางท้องถิ่นมีพิธีแห่ดอกไม้เจ้าพ่อ รูป

อวัยวะเพศชาย เรียกว่า “ขุนเพ็ด” ทำด้วยต้นกล้วยหรือต้นข่อยใหญ่ จากนั้นแห่ขุนเพ็ดไปตามหมู่บ้านแล้วก็เอาไปเก็บไว้ที่ศาลเจ้าแม่ชายทุ่ง ฝนจะตกทันที เมื่อเจ้าพ่อกับเจ้าแม่ได้อยู่ด้วยกัน แต่พิธีที่บันทึกไว้ในตำราพิรุณศาสตร์ ใช้วิธีปั้นเมฆ ปั้นรูปชายหญิงเปลือยกาย พิธีนี้จะอุจาด ไม่ให้ทำในพระนคร จึงต้องไปทำกันตามกลางทุ่งนา วิธีการที่แพร่หลายคือ การแห่นางแมว เอาแมวตัวเมียใส่ลอบดักปลา หรือใส่ในภาชนะที่เรียกว่า “ตะเหลว” แห่ไปตามหมู่บ้านแล้วก็ร้องเพลงขอฝนไปด้วย ขณะร้องเพลง หน้าบ้านใคร เจ้าของบ้านก็ต้องหาน้ำไปสาดน้ำรดแมว บางหมู่บ้านทำกันวันเดียว บางหมู่บ้านทำกันสามคืน คืนที่สาม ชาวบ้านจะจัดข้าวสาร ผัก พริกปลาร้า และไก่ให้พวกแห่นางแมวได้ทำอาหารเลี้ยงกัน ในเขตภาคเหนือตอนบนของไทย ชาวพุทธล้านนามีความนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวเนื่องกับน้ำหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพญานาค ปชุนเทพบุตร มอม คัมภีร์พญาปลาซ่อน พระเจ้าฝนแสนห่า ฝิขุนน้ำ และฝิอื่นๆ เป็นต้น (สุทธิรักษ์ โกช่วย. 2559 :1315-1328) ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีความเชื่อว่าจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น

ในภาคเหนือตอนบนของไทย ชาวพุทธล้านนา มีความนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวเนื่องกับน้ำหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพญานาค ปชุนเทพบุตร (ขุ.ชา. (ไทย) 27/75/31.) มอม คัมภีร์พญาปลาซ่อน พระเจ้าฝนแสนห่า ฝิขุนน้ำ และฝิอื่นๆ โดยจำแนกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ 4 อย่างได้ ได้แก่ 1) เรื่องพญาเถนหรือเทพเจ้าบันดาลฝน 2) เรื่องอำนาจแห่งพระพุทธเจ้าและเทวดา 3) เรื่องพระพิรุณและพระมหากษัตริย์ และ 4) เรื่องฝิขุนน้ำหรือฝิฝ่าย

จากความเชื่อทั้ง 4 ลักษณะข้างต้น ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมขอฝนในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ามีกว่า 14 พิธีกรรม ได้แก่ 1) การแห่พระเจ้าฝนแสนห่าขอฝน 2) การฟังธรรมพญาปลาซ่อนขอฝน 3) การเลี้ยงฝิขุนน้ำ เลี้ยงฝิฝ่ายขอฝน 4) การจิบอกไฟขอฝน 5) พิธีสงฆ์พระธาตุม่อนเขี้ยวขอฝน 6) การแห่ช้างเผือกเผือกขอฝน 7) การแห่ปลาซ่อนขอฝน 8) การสวดคาถาขอฝน 9) สลากภัตขอฝน 10) การแห่หมอมขอฝน 11) การแห่นางแมวขอฝน 12) การสืบชะตาเขื่อนขอฝน 13) การแห่ตุ๊กตาขอฝน และ 14) แห่โคราเอม่อนขอฝน เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

สำหรับอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีพิธีกรรมขอฝนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานคือการแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญของอำเภอแม่ทะ ดังปรากฏในคำขวัญของอำเภอแม่ทะว่า “ลำน้ำจางหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ หินแร่สำคัญถ่านหินดินขาว อาชีพยืนยาวไม้แกะสลัก แหล่งประจักษ์ธรรมชาติพระสวาย”

ประเพณีพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าต้นหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อขอฝนถูกจัดทำขึ้นในปีที่มีฝนแล้ง โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะเชื่อว่าจะถูกสร้างขึ้นในสมัยพุทธกาล (สงวน โชติสุขรัตน์. 2551 : 68-73) โดยพระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งให้นายช่างฝีมือดีเป็นผู้แกะสลักเพื่อนำมาสักการะยามที่พระพุทธองค์ไม่อยู่เมื่อเวลาผ่านไปพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ได้ถูกย้ายไปนำไปประดิษฐานหลายแห่งจนมาถึงพะเยาเชียงใหม่ ต่อมาเกิดสงครามขึ้นจึงถูกนำไปซ่อนและพ้อคำก็ได้พบเข้าแล้วนำมาประดิษฐานไว้ที่ วัดป่าต้นหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีตำนานกล่าวว่าพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ไปประดิษฐานอยู่ที่ใดก็จะทำให้บ้านเมืองนั้นมีฟ้าฝนอุดมสมบูรณ์ทำให้เจ้าเมืองที่ได้ยินกิตติศัพท์เกิดความต้องการมาไว้ ณ เมืองของตน เมื่อมาพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ได้มา

ประดิษฐานอยู่วัดป่าต้นหลวง ก็ได้ทำให้หมู่บ้านมีฟ้าฝนตกต้องตามฤดู แต่หากปีไหนที่ฝนไม่ตกก็จะ อารารณา อัญเชิญพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์มาประทับอยู่บน โฉลงแล้วแห่ตามหมู่บ้านเพื่อบันดาลให้ฝนตก

พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์โดยปกติแล้วจะแห่ปีละ 2 ครั้ง คือช่วงปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์และ ประเพณียี่เป็ง หากปีใดเกิดฝนแล้งชาวไร่ชาวนาไม่สามารถที่จะทำการเกษตรได้ จะมีการอัญเชิญเป็นกรณีพิเศษถือเป็นครั้งที่ 3 ชาวบ้านจะร่วมมือช่วยกันตกแต่งขบวนแห่เพื่ออารารณาอัญเชิญแห่ไปประดิษฐานไว้ ณ วัดบ้านหลุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น 1 วัน 1 คืน จะมีพิธีเทศน์ธรรมดำนานพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ธรรมพญาปลาซ่อน มีการสวดมนต์ตัน และเจริญพุทธมนต์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้พิธี จากนั้นจึงอารารณากับสูกุมิลำเนาเดิม ประชาชนชาวบ้านมีความเชื่อในพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ว่าสามารถลดบันดาลฝนให้ตกอย่างแน่นอน จากประสบการณ์ที่ได้ร่วมพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์มาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์พิธีกรรมเกี่ยวกับการขอฝนในพระพุทธศาสนา พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ของชาวอำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง ชาวบ้านมีทัศนคติมีความเชื่อโดยไม่ได้มีความลังเลสงสัยใดๆ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์มาเป็นเวลานานที่มีการสืบทอดกันมา และเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์หรือพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ว่าสามารถลดบันดาลให้เกิดฝนตกได้จริง ด้วยประสบการณ์และความประจักษ์ของชุมชนชาวอำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง

พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์มีความสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนและเรื่องราวในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะ การทำบุญทำทานใหญ่อย่างพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ทำให้ชาวบ้านได้ตั้งอยู่ในธรรมโดยหมู่ใหญ่ ทำให้ชาวบ้านพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ทำบุญ รักษาศีล ถวายทานแด่พระสงฆ์ผู้เป็นเนื้อนาบุญ เทวพยาดาทั้งหลายซึ่งพระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าเทพเทวดามีอยู่จริง เกิดความยินดีปรีดาที่ชาวโลกทำบุญกุศล เกิดความเห็นอกเห็นใจที่มนุษย์กำลังได้รับความทุกข์จึงได้บันดาลฝนให้ตกลงเป็นรางวัล ทำให้ชุมชนให้มิขวัญกำลังใจ มีความหวังลดความตึงเครียด เกิดความผ่อนคลาย เกิดความสามัคคีในชุมชน เป็นการรักษาประเพณีจารีตที่ดั้งเดิมของชาวอำเภอมะนัง และยังเป็นการสร้างรายได้แก่วัดและชุมชนอีกด้วย

พระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์หรือพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ เป็นพระพุทธรูปที่เคารพนับถือแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นศาสดาของศาสนาพุทธ ชาวพุทธโดยทั่วไปจะทำการสักการบูชาเสมือนหนึ่งเป็นพระพุทธเจ้า ประชาชนมีความเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่เกิดขึ้นในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ได้สดับเห็นแล้วและทรงยินดีที่ได้สร้างพระพุทธรูปแก่นจันทน์นี้ขึ้นมาเป็นตัวแทนพระองค์ เพื่อไว้สำหรับสักการบูชาในยามที่พระพุทธองค์ไม่อยู่ ปัจจุบันพระพุทธองค์ไม่ได้อยู่แล้วเหลือเพียงพระธรรมคำสั่งสอนที่ยังสืบทอดกล่าวสอนพุทธศาสนิกชนมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับผู้ที่เชื่อว่าพระเจ้าไม้แก่นจันทน์เป็นพระพุทธรูปองค์เดียวกันในตำนานพระเจ้าไม้แก่นจันทน์นั้นถือว่า ถือว่าเป็นอุทเทสิกเจดีย์ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นแทนพระพุทธองค์ ควรสักการบูชาในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ไม่ควรบูชาในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เพราะการบูชาแบบนั้นจะทำให้ยิ่งห่างไกลจากพระธรรมที่พระศาสดาทรงตรัสไว้ดีแล้ว สำหรับผู้ที่ไม่เชื่อว่าพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์เป็นพระพุทธรูปองค์

ดั้งเดิม แต่เชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ที่ถูกแกะสลักใหม่หรือคนละองค์กัน ก็ให้ถือว่าเป็นอุทเทสิกเจดีย์ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นแทนพระพุทธรูป สามารถเคารพบูชาเป็นกรณีฐาน คือ พุทธานุสสติกรรมฐานไว้เป็นที่ระลึกให้เป็นฐานที่ตั้งแต่งสติ และถึงจะไม่เป็นพระพุทธรูปองค์เดียวกันกับต้นฉบับดั้งเดิม แต่ก็เป็นพระพุทธรูปที่ให้คุณแก่ชุมชนอย่างมหาศาล เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนอย่างมากมาย ที่สำคัญเป็นที่พึ่งสุดท้ายไม่มีที่พึ่งได้อีกแล้ว

พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์จึงควรได้รับการอนุรักษ์รักษาไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะผู้นำและวัดควรปลูกฝังให้เยาวชนได้เห็นและตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ เมื่อเข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าแล้วก็จะทำให้เกิดความตระหนักในการที่จะอนุรักษ์ดูแลรักษา ถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคนให้ชุมชน ทั้งภาครัฐที่จะต้องร่วมมือกันสนับสนุนเชิญชวนให้เกิดความสามัคคีเพื่อให้พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์อันทรงคุณค่านี้ได้อยู่คู่บ้านคู่เมืองเป็นขวัญกำลังใจให้กับชุมชนและเกษตรกรสืบไป

References

- กรมศิลปากร. (2505). **นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์**. ธนบุรี: โรงพิมพ์ส่งเสริมอาชีพ.
- ปัญญาภรณ์ พลายงาม. ชนัย วรณสี และอัครวิทย์ เรืองรอง. (2560). **พิธีกรรมและการแสดงในการขอฝนของวัฒนธรรมอีสาน**. วารสารสารสนเทศ ปีที่ 16 ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2560).
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว. (2463). **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2551). **ตำนานพระแก่นจันทน์**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สมเด็จพระพุทธมาจารย์ พุทธสมมหาเถระ. (2500). **ตำราดูลักษณะแมว กวนข้าวทิพย์ พิธีพิธีกรรมศาสตร์ ของวัด อนงคาราม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- สุธีรักษ์ โกช่วย. (2559). “สัญลักษณ์ บทบาทหน้าที่และคุณค่าของพิธีกรรมการขอฝน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- सानุ มัทธนาตุล. (2558). “คำตอบของพระพุทธศาสนาเรื่องความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบนิยาม 5”. **บทความวิชาการ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิตาวิ ธีรวิรุฬ. (2558). “การแก้ไขปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน”. **บทความวิชาการของสำนักวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุกัญญา สุฉายา. (2558). “พิธีขอฝนของชนชาติไท”. **วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2**. (กรกฎาคม-ธันวาคม).
- สัมภาษณ์ ผอ.เจริญ ใจเชื้อ. (2563). **ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง**. 11 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติสุนทร. (2563). เจ้าอาวาสวัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 12 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พระครูโกศลธัญญกิจ. (2563). เจ้าอาวาสวัดป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 10 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พระอรรณณ อุชจาโร. (2563). รองเจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 14 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์คำหมื่น ณ มา. (2563). มัคทายกวัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 9 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ หลวงพ่ออินแก้ว อินทังโส. (2563). พระลูกวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 14 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ อาจารย์เดชา ไชยชุมภู. (2563). ฝ่ายประชาสัมพันธ์พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 13 ตุลาคม 2563.